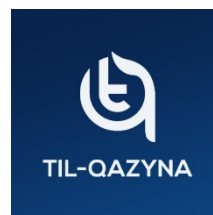

Қазақстан Республикасының
тәуелсіздігіне 30 жыл толуына арналған
**«ҰЛЫ ДАЛА ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ:
ТІЛ ЖӘНЕ ТӘУЕЛСІЗДІК»**

атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік
онлайн конференцияның

МАТЕРИАЛДАРЫ

Қазақстан Республикасының тәуелсіздігіне
30 жыл толуына арналған
«ҰЛЫ ДАЛА ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ:
ТІЛ ЖӘНЕ ТӘУЕЛСІЗДІК» атты
халықаралық ғылыми-тәжірибелік
онлайн конференцияның
МАТЕРИАЛДАРЫ

аксиологияны құру, «құндылықтар» арқылы субъектіге әсер ету дәрежесін зерттейтін арнайы құрылған қағида қазірде ғылыми бағыт ретінде қалыптасып келеді. Ақпараттық қоғам жағдайында үлкен дүниетанымдық маңызға ие. Құндылықтар жүйесін бағалау мен бағамдау адам баласының күнделікті тіршілігінен бастап, үлкен жаһандық мәселелерді шешуге дейінгі аралықтағы барлық әрекеттер үшін маңызды болмақ.

Пайдаланған еңбектер:

1. <https://egemen.kz/article/178090-nursultan-nazarbaev-uly-dalanynh-zheti-qury>
2. Ақатаев С. Күн мен көлеңке. – Алматы, 1990. – 61-б.
3. Марғұлан Ә. Ежелгі жыр-аңыздар. – Алматы, 1985. – 8-б.
4. Қашқари М. Дивани-лұғат ит түрк. Түрк сөздігі. А. Егеубаев аудармасы. – Алматы, 1997. – 1-том. – 382-б.
5. Salkynbay A.B. Yegizbaeva N., Ramazanova Sh. Functional- semantic paradigms of voice category in the kazakh language. // *Opcion* 35 (89). 2019. С. 135-155
6. Бес ғасыр жырлайды. – Алматы, 1989. – 28-б.
7. Кеңесбаев І. Қазақ тілінің фразеологиялық сөздігі. – Алматы, 1988. – 330-б.

Тымболова А.

филология ғылымдарының докторы,
Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ профессоры

ҰЛЫ ДАЛА ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫНДАҒЫ ТІЛ МЕН ДІЛ

Жаһандану үрдісіне жұтылып бара жатқан бүгінгідей кезеңде өзінді өзің тану, ұлтқа тән қасиетті құндылықтарды құрметтеу, қазақы танымды заманауи жетістіктермен жаңарту ауадай қажет болып отыр. Осы орайда «Қазақ қоғамы өзінің дербес даму үлгісін жасауы қажет» деген мәселе көтерілгелі қашан?! Ол үшін тарихи сананы жаңғыртып, ұлттық сананы кемелдендіріп, ата-бабаларымыздың көп ғасырлық мұраларын цифрлық өркениет жағдайында ұлт әжетіне жарату қажет.

Ұлттық бірегейлікті құрайтын генетикалық, мәдени, тілдік бірегейліктің негізінде ұлттың басты өмір сүру факторы айқындалады. Осылардың ішіндегі ең маңыздысы – *тілдік бірегейлік*. Ұлт ретінде бар болудың бір ғана жолы да осы тілінді жоғалтпауға әкеп саяды. Демек, ұлттық кодтың тамыры – ең алдымен, тілде, сосын дәстүріміз бен салтымызды, мінезімізді айқындайтын ділде, ұлттық мәдениетте жатыр. Ұлттық кодты дамыту – рухани мәдениетімізді жаңғыртудың басты тетігі. Қазақтың бойындағы кодталған мінезін өнер-білімді үйренуге деген ынтасынан, табиғатпен тілдескен далаға деген сүйіспеншілігінен, дүниетанымдық пәлсапасының кеңдігінен, «мың өліп, мың тірілсе» де, өмірге деген құштарлығынан көруге болады.

Ұлттың әлеуетін арттыру үшін мәдениетіміз бен идеологиямызды одан әрі дамытуымыз керек. «Рухани жаңғырудың» мән-маңызы да нақ осында. Онда «өзінің тарихын, тілін, мәдениетін білетін, сондай-ақ заманына лайық, шет тілдерін меңгерген, озық әрі жаһандық көзқарасы бар қазақстандық біздің қоғамымыздың идеалына айналуда тиіс» деген мақсат қойылды. Осы орайда мәңгілік ел болып қалу жолындағы мәдени-рухани, ұлттық тәлім-тәрбие және білім саласындағы ізденістерді тағы бір саралауымыз қажет.

«*Мәңгілік ел*» ұғымы – ұлтымыздың ұлы бағдарын айқындайтын, келешегімізге түп қазық болатын идея. Осыған орай «Мәңгілік Қазақстан» жобасы – ел тарихындағы біз аяқ басатын жаңа дәуірдің кемел келбеті. Бұл стратегияны мүлтіксіз орындауымыз қажет. «Мәңгілік ел» идеясы халықтың түп санасында қоздап, қайнауы жетіп, жанып-жанданып, бүгінгі еліміздің етек жинаған тұсында жарқ етіп жарыққа шықты. Ұланғайыр қазақ жерін аманаттап қалдырған ата-бабаларымыздың аңсаған ұлттық арманы – ұрпақ жалғастырып, «қазақ» деген ел ретінде мәңгілік жасау еді. «Кеудеңде шыбын жаның болса егер, жоғалтпа жер бетінен қазақ атын» (Қожаберген жырау), – деп күрескен ұлы тұлғалардың ұлы арманы да – осы еді. «Мәңгілік ел» ұғымы – ұлтымыздың ұлы бағдарын айқындайтын, келешегімізге түп қазық болатын идея. Бұл

ұғымды енді мәдени-саяси-дискурсқа айналдырып, тұғырдан түсірмеуді ғана ойлауымыз керек. Ендігі жерде мәңгілік ел болудың мұраты мен мақсатын бағамдап, өркениетке ілескен көшімізді мәңгілік ету жолында күресуіміз қажет. «Мәңгілік ел» ұлттық идеясы – Қазақ елінің жаңа дәуірінің кемел келбеті, ресми идеологиясы, халықтың ғасырлар бойы армандаған тілі, діні біртұтас ел болсақ деген мақсат-мүддесінен туындаған түйін-тұжырым болды. Демек, мәңгілік елдің онымен қатар жасап, бірге дамитын мәңгілік тілі, ел болмағының өлшемі – санасы һәм рухы болуы тиіс.

Жоғымызды түгендеп, барымызды бағалай келе, дүние жүзіндегі елдердің дамуына көз жіберсек, тарих тегершігінде эмпирикалық ілімдердің бастауы әуелгіде шығыстан тараған еді. Яғни батыс шығыстан үйренген еді, бүгінде шығыс батыстан даму үлгілерін алуда. Сондықтан бүгінде Батыс Еуропа елдері өздерінің түп тамыры Орталық Азиямен байланысты екендігін мойындаған сыңайлы.

Кезінде түркі әлемі үлкен мәдениетке ие болған. Этникалық құрылымының, тілінің біртектілігі жағынан да түркілердің бірігудегі болашағы зор. Қазір түркі әлемі қайта түлеп, тарихты таразылап, бір кездегі түркілік өркениетті жандандыруға әрекеттенуде. Осы түбі бір, тілі бір түркі жұртының ұлттық санасы, ұлттық рухы күшті болып, бір тудың астына біріксе, жаһандану аранына жұтылмаудың жолы сол болмақ. Еліміздегі болып жатқан қандай өзгерістер болмасын, білім беру саласын айналып өте алмайды. Дамыған елдер жетістікке, әрине, алдымен осы терең де бірегей білім беру жүйесінің арқасында қол жеткізеді. Яғни ұлттық білім беру жүйесін заманауи талаптармен толықтыру, жаңғырту ісіндегі бірегей өзгерістерді насихаттауда білім саласындағы мамандарға зор жауапкершілік жүктелері сөзсіз. Сондықтан қазіргі таңда білім беру жүйесінде *адами капитал* сапасын жақсарту басты басымдықтардың бірі болып отыр. *Адами капитал* – жаңғыру негізі. Ұлттың әлеуетін арттыру үшін елімізде «Рухани жаңғыру» бағдарламасы қолға алынды. Бүгінде ұлттың өзінің тарихының тереңінен бастау алатын рухани кодын жаңғыртуда орасан істер атқарылып жатыр.

Осыған орай қазіргі қоғамда «адам капиталы» термині ерекше орын алады. XVII ғасырда ұлы ағылшын экономисі А.Смит негізгі капиталдың құрамына «барлық тұрғынның немесе қоғам мүшелерінің пайдалы қасиеттері мен қабілеттері» кіретінін атап көрсеткеніндей, негізгі капиталдың құрамына құрамдас бөлік ретінде адам капиталы да кіреді [1, 109-б.]. Демек, адам капиталына «адамдар мен қоғамның сан алуан қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін қолданылатын білім, білік, қабілеттердің жиынтығы» деп анықтама беруімізге болады. Қазақ халқының бойындағы тектілік, қан тазалығы, интеллектуалдық әлеуеті жоғары ұрпақтың қалыптасуына әсер етеді екен. Бұл тұста сапалы, бәсекеге қабілетті, рухы жоғары адами капиталымыз негізгі рөл ойнайды. Бұл орайда ең алдымен ата-бабамыздың тарихи тегіне үңілеміз. Текті түркілердің ілім-білім тарихының басында тұрған Әл-Фараби, Әл-Хорезми, Әл-Бируни, Махмұт Қашқари, Мұхамед Бабыр, Жүсіп Баласағұни, Қожа Ахмет Ясауи, Мұхаммед Хайдар Дулати, Хафиз, Бақи Түркістани, Қыдырғали Жалайыри сынды тарихи тұлғаларымыздың еңбектері бүгінгі ұрпаққа жетті. Тұлғатаным тұрғысынан осындай ел билеген тұлғалар бейнесінің маңызды галереясын түзуіміздің де тарихы тереңде жатыр.

Бүгінде «XXI ғасыр түркі мәдениетінің ғасыры болады, түркі жұртының дәуірі басталды!» деген пікірлер барша түркі халықтарын дүр сілкіндірді. Түркітанушы ғалым Дархан Қыдырәлінің: «Түркі мәдениетінсіз, түркілік санасыз, түркі тарихынсыз Еуразия кеңістігін елестету мүмкін емес» деген сөздері түркі жұртының әлем алдындағы беделін көрсетеді. Ұлттық болмысымызды сақтап, ұлттық санамызды жаңғыртамыз десек, ұлттық тарихымызға терең үңіліп, түп-тамырымызды білуге ұмтылуымыз керек. Осы орайда әлем халықтарының бейресми, қосымша атаулары, мысалы, Англия – «Тұманды Альбион», Жапония – «Күншығыс елі», Қытай – «Аспан асты елі», Куба – «Бостандық аралы», Голландия – «Қызғалдақтар елі», Корея – «Таңғы шық елі», Гренландия «Жасыл жер», Исландия «Мұзды ел» екендігі белгілі. Біздің елімізге де уақыт мүддесі тұрғысынан осындай атаулы бренд ұғымының қажеттігі туған кезде Алтайдан Қара теңізге дейін созылып жатқан көл-көсір кең далаға «Ұлы Дала елі» деген

атау берілді. «Ұлы Дала» ұғымы бүгін пайда болған жоқ. Баяғыдан бар ұғым. Тек Дешті қыпшақ ұлысының дегдар ұрпағы уақыты келгенде ұлы ұғымды өзіне қайтарды деп білеміз.

Түркі халықтарының этноерекшелігін айқындайтын «жеті» санын негізге ала отырып, рухани жаңғыру аясында жазылған Елбасының «Ұлы даланың жеті қыры» [2] атты мақаласында ұлт санасында кеңістік пен уақыт аралығында салтанат құрып келе жатқан құндылықтар терең талданды. Біз осы мақаламызда ұлы дала ұғымына қатысты интерпретацияланған құндылықтарды тарихи танымдық тұрғыдан талдап, лингвомәдени деректер арқылы когнитивтік табиғатын ашуға тырыстық.

Атқа міну мәдениеті. Мысалы, дала өркениетінің ерте кезеңінен тамыр тартқан атқа міну, оған отыру үшін ыңғайлы киім кию мәдениеті Ұлы дала көшпенділерінен таралған. Осыған орай зерттеушілер қазақ даласында б.д.д. 4 мыңыншы жылдары жылқы қолға үйретілген деп жүр. Жылқыны қолға үйрету арқылы біздің бабаларымыз өз дәуірінде адам айтқысыз үстемдікке ие болғандығы қазақтың желдей ескен рухын айғақтайды. Атақты Жібек жолы сүрлеуін де жылқы салғандығын бүгінгі жас ұрпақ біліп жүруі тиіс. Түркі тектес халықтардың ішінде қазақ халқы жылқы түлігін «Ат – ер қанаты» деп ерекше қадір тұтады. Қазақ өзін «жылқы тектес халықпыз» дейді. Бүгінгі киім үлгісінің базалық компоненттері сол кезеңнен тамыр тартады. Салт атты жауынгердің ықшам жүруі үшін алғаш рет киімді үстіңгі және астыңғы деп екіге бөлген де – біздің бабаларымыз. Сөйтіп, кәдімгі шалбардың алғашқы нұсқасы пайда болған.

Ат – адамзат баласын үңгірден алып шықты (Н.Жүсіп). Ат адамзатты өркениетке жеткізді. Ең жүйрік деген автокөліктің өзі ат күшімен есептеледі. Қазақтың батырлар жырындағы Тайбурыл, Бозайғыр, Шалқұйрық, Керкұла, т.б. тұлпарлар қазақ баласының қиялын өсіріп, мықтылыққа, ептілікке, еркіндікке тәрбиелеп, арманы мен мұратын биіктетті. Жылқы малы шамамен 33 жасқа дейін жасайды. Орта жасы 15-16 жыл. Жылқыны күзейді. Он айда төлдейді. Жылқыда өт болмайды, сондықтан еті өте дәмді болады. Жылқы малы – қанша тастақта шапса да, тұяғы кетпейтін, қыста тебініп өзі жайылатын жануар. Қазақстанда кезінде арнайы жылқы өсіретін зауыттар мен шаруашылықтарда жылқының 17 тұқымы өсірілген. *Қазақы жылқы, мұғаджар жылқысы, адай жылқысы, көшім жылқысы және т. б. түрлері бар.*

Ұлы даладағы ежелгі *металлургия* ісіне келсек, қазақ даласында металлургия қола дәуірінен бастап дамыды. Ежелгі металлургия орталықтары Орталық және Шығыс Қазақстанда болды. Орталық Қазақстандағы мыстың орасан үлкен кен орындары – Жезқазған маңында, қалайы – Атасу мен Ұлытауда болса, Шығыс Қазақстандағы мыс пен қалайының бай кен орындары Қалба мен Нарын жоталарында кездеседі. Металлургияның дамуы мыс пен полиметалл, алтын мен күміс кен орындарын игеру кезінде кендерден металдарды балқытып алу шеберлігіне байланысты алынған. Ұсталардың қолынан шыққан асқан шеберлікпен жасалған қару-жарақ, ат әбзелдері және эшекей бұйымдарға қатысты пайда болған қаншама атаулар, олардың сипаттамаларына қатысты тілдік бірліктер сөздік қорымызды байыта түсті.

Аң стилі. Біздің ата-бабаларымыз өздерін табиғаттың ажырамас бөлшегі санаған. Қазақ даласының төсіндегі тасқа салынған суреттер соның дәлелі. Бұл ретте, өмірдің ең басты аспектілерін таңбалап кеткен аң стилі бабаларымыздың айрықша жоғары өндірістік тәжірибесі болғанын көрсетеді. Бұл – ең бірінші өздерінен кейінгі ұрпақ үшін жасалған әдіс. Тасқа салынған таутеке, бұғы, киік, жылқы, бұқалардың кескіндерінен арғы аталарымыздың қалай өмір сүргендігін, немен айналысқандығын біле аламыз. Қолдарына найза ұстап, белдеріне қылыш асынған, желбіретте ту ұстаған салт аттылар сол кездегі жауынгерлердің бейнесінен хабар береді. Оюлап кескіндеуді, металмен жұмыс істеудің техникасын, соның ішінде, мыс пен қоладан балқымалар жасаудың, құймалар құюдың, жайма алтын дайындаудың күрделі әдістерін жақсы меңгергендіктен, мұндай тіршілік тынысы ұлы даланы мекендеген халықтардың дүниетанымы мен құндылықтарын қалыптастырды деуге болады.

Дала өркениетінің зор қуаты мен эстетикасын әйгілейтін, бай мифологиясын паш ететін *Алтын адам* – Қазақстанның азаттық символына айналды. Жауынгердің алтынмен апталған киімдері ежелгі шеберлердің алтын өңдеу техникасын жақсы меңгергенін аңғартады. Барыс,

бұлан, таутеке, арқар, ат, тағы басқа түрлі құс бейнелеріндегі «хайуанат нақышында» жасалған жауынгердің киімі төрт мыңға жуық алтын әшекейлермен безендірілген. Қазақ жерінен осындай сүбелі ескерткіштің табылуы көне дәуірдегі материалдық мәдениет, өнер, мифология, т.б. салалардан мол дерек беріп, сол кездегі сақтарда мемлекеттік өркениет ертеден қалыптасқанын дәлелдейді.

Түркі әлемінің бесігі. «Біздің Отанымыз – Ұлы Дала... алтын бесігіміз – Алтай» деп, – Мурад Аджи айтқандай, күллі түркі әлемінің бесігі саналатын Алтай тауының Қазақтардың және Еуразияның басқа да халықтарының тарихында алатын орны ерекше. Өйткені дәл осы Алтайда Көк түріктер мемлекеті құрылған. Ал осы көк түріктер мемлекетін құрған Ер түріктің анасы – Алтайдан болған. Содан бері міне қанша ғасыр ауысса да көк түріктер туы жығылған жоқ. Сондықтан Алтай – көне түріктің алтын бесік, туған жері.

Түріктердің тотемі – көкбөрі болған. Қазақта көк сөзі тұңғыш пен тереңдікті, тазалықты, ал бөрі сөзі батылдықты, ерлік пен өрлікті білдіреді. Сондықтан көк бөрінің ұрпағы кешегі көшпенділер, бүгінгі көшелі жұртқа айналған қазақ «мың өлсе де», азу тісін ақситып «мың тірілді». Қолжаулық болуға көнбеді. «Бөрі басы» – ұраным, бөрілі менің байрағым! Бөрілі байрақ көтерсе, қозып кетер қайдағым» (Сүйінбай), – деп намысын қолдан бермеді. *Көкжал* деген сөздің өзі жалы күдірейген арыстанға емес, қасқырға қаратып айтылады. Бүкіл аң-құстың ішінде итке ұқсайтыны да – қасқыр. Ит – адамның адал досы. Ит ауладан аспаса, бөрі азуын айға білеп, арзу-арманын тек айға айтты. Сұсты дейтін арыстанның айбары да қолға үйреткенде айдалада қалып, айтқаныңды істейді. Ал қасқыр ондай сайқымазаққа көнбейді. Өйткені онда сес бар. Сес бар жерде адамдар есін жияды. Сесін жоғалтқан елдің есік-тесігінен еріккеннің бөрі сығалайды. Міне, даламыздың ұлылығын айқындайтын символдар осылар.

Ұлы Жібек жолы. Ұлы Жібек жолы Шығыс пен Батысты байланыстырып, қалалардың, жаңа мемлекеттердің пайда болуына айтарлықтай ықпал еткен теңдесі жоқ тарихи сауда керуені болып табылады. Түрік империяларының аумағын қамтыған, тарихы біздің заманымызға дейін 138 жылдан бастау алатын Жібек жолын өркениеттер арасындағы мәдени экономикалық көпір деп айтуға болады. Жібек жолы бойында тұрған Отырар, Тараз, Сайрам, Түркістан, Суяб, Баласағұн және тағы да басқа қалалар өркендеп сауда орталығы ғана емес, сонымен қатар мәдени және ғылым ошақтарына айналды. Орталық Азия, Оңтүстік Қазақстан мен Жетісу арқылы өткен атақты Ұлы Жібек жолы сауды маршруты XIV ғасырға дейін пайдаланылған. Сонымен, түркілер үстемдік құрған кезеңде Ұлы Жібек жолы өзінің гүлдену шегіне жетіп, адамзат мәдениеті мен экономикасын дамытуға септігін тигізді. «Ұлы Жібек жолы бойында жаңа туризм кластерін құрып, дамыту қажет. Бұл, бір жағынан, моноқалаларды дамыту бағдарламасын іске асыруға мол мүмкіндік берер еді» [3] деген идеяны ұсынып жүрген академик О.Сәбденнің жобалары іске асса, экономикамызды, мемлекетіміз бен қоғамымызды нығайтуды көздеп, халықтың болашаққа сеніммен қарап, алаңсыз өмір сүруіне толық негіз болар еді.

Елбасының кезекті жолдауында да [4] халықаралық ынтымақтастық аясында ұлттық экономикалық мүдделерді қорғау үшін ең алдымен, ЕАЭО, ШЫҰ ішінде Жібек жолы Экономикалық белдеуімен ұштасатын жұмыстарын қолға алу қажет делінген. Еліміздің осындай ұлы мақсатты көздеген жолында Еуразия елдерінің мәдени және экономикалық күре тамырын қайта жандандыру үшін Жаңа Жібек жолын қалыптастыру Орталық Азия елдері үшін ерекше маңызға ие екендігі даусыз. Сондықтан еуроаймақтағы сырт мемлекеттермен жан-жақты байланыстар орнату мақсатында Жаңа Жібек жолын құру халықтардың жарасымды өмір сүруін көздейді. Бұл олардың тарихи, табиғи, діни ортақтығын нығайтатын байланыс болмақ.

Қызғалдақ. Алма мен қызғалдақтың «тарихи отаны» Қазақстан екендігі, осы ұлы даладан бұр жарып, жер жүзіне таралғандығы ғылыми тұрғыдан дәлелденген. Бүгіндегі әлем нарығындағы алма – біздегі алманың генетикалық бір түрі. Олар Қазақстан аумағы арқылы Ұлы Жібек жолы бойымен бүкіл әлемге таралған. Алматы шаһарының атауы осы жемістің терең тарихының символына орай аталған. Қызғалдақ ХҮІ ғасырдың ортасында Түрік еліндегі

неміс елшісі арқылы Германияға жеткен. Түрік көшпенділері арқылы Азияның басқа бөліктеріне тарап, парсы, түрік мемлекеттері патшаларының сүйікті гүліне айналды. Осы кезден бастап, Еуропа байлары үшін қызғалдақ ерекше орын алды. Ал голландиялық бай саудагерлер үшін қызғалдақ – байлықтың белгісі болып саналған. Қазіргі таңда әлемде қызғалдақтың үш мыңнан астам түрі бар. Оның ішінде кең жайылған 150 түрі кездеседі. Ал 75-ке жуығы жабайы түрде өседі.

Қызғалдақ – наурыз-мамыр айларында гүл ашатын өте әсем өсімдік. Негізінен қызғалдақтың Отаны – Орталық Азия. Қазақстан даласында қызғалдақтың 35 түрі кездеседі. Оның 11 түрі эндемикалық болып табылады. *Альберт қызғалдағы, Грейг қызғалдағы, Кауфман қызғалдағы, Шренк қызғалдағы* тәрізді қызғалдақтың өте сирек кездесетін 13 түрі қорғауға алынып, Қазақстанның «Қызыл кітабына» енгізілген. «Наурыздың символы» болып саналатын қызғалдақ республикамыздың оңтүстік-шығыс таулы аймағы мен шөлейтті даласында көптеп кездеседі. Осы себепті де Қазақстан – қызғалдақтың отаны болып саналады. Оған дәлел тағы бір дерек – археологиялық қазбалардан табылған алтын бұйымдардағы қызғалдақ бейнелері біздің дәуірімізге дейінгі II-III ғасырға жататындығын ғалымдар анықтады.

Ақсу-Жабағылы мемлекеттік табиғи қорығы, Талас Алатауы мен Шу-Іле таулы аумақтарында өсетін грейг қызғалдағын біздің отандық мамандар бауыр ауруларына қарсы дәрі-дәрмек ретінде пайдалануға болатынын айтып жүр. «Грейгтің артықшылығы – ол 55 пайыз крахмал мен қанттан тұрады. Ал ондай сұйықтық ағзаға аса пайдалы», – дейді олар.

Қорыта келгенде, дүние де өзі, мал да өзі, ғылымға көңіл бөлсеңіз, – деп ұлы Абай айтқандай, *ұлы даланы* мәңгілік етудің жолы ақыл мен ілім-білімде. Өйткені «білімсіз ел – біліксіз ел, ғылымсыз ел – жұлынсыз ел» боларын тарих талай рет дәлелдеген. Сондықтан ұлт тірегі – жастарымыздың білімді, ұлттық құндылықтар мен заманауи игіліктерді игерген, елжанды, мемлекетшіл тұлға ретінде қалыптасуына ұлттық идеологияны бойларына дұрыс сіңіру, ұлттық тарихымызға терең үңілу қажет екендіктерін үнемі ескертіп отыру қажет.

Қазір дүние күн сайын құбылуда. Адамзат жаңа жаһандық болмысқа бет бұрды. Қазір әлемде төртінші өнеркәсіптік революция басталды. Бұл төртінші өнеркәсіптік революция елде автоматтандыруды, роботтандыруды, жасанды интеллект, ауқымды мәліметтер алмасу, тағы басқа міндеттерді шешуді талап етеді. Алайда «түп-тегіңді білмей, өркениет көшіне ілесеміз» деу – таза адасушылық. Қысқасы, бүгінде қазақ мәдениетінің әлем мәдениетінен алатын орнын ойып көрсететін кез келді. Қазақстан – күллі түркі халықтарының қасиетті «Қара шаңырағы». Елбасының «Еуразияның ең бір бай да бірегей мәдениеті – қазақ мәдениеті» дегені – таза шындық. Көшпенділер өркениетінің озық мәдениетін көрсететін, қазақ мәдениетінің де тарихтан өз бағасын алатын уақыты жетті деп ойлаймыз.

Пайдаланылған еңбектер:

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов (книги I-III). Пер. с англ, вводная статья и комментарии Е. М. Майбурда. -М.: Наука, 1993. – 572 с.
2. «Қазақстанның Үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік // Айқын. – 2017, 31 қаңтар. – №14 (3086).
3. Абай және Қазақстанның болашағы. – Алматы, 2016. – 362 б.
4. Назарбаев Н. Ұлы даланың жеті қыры // https://el.kz/news/vdohnovenie/kizgaldak_zhaiinda_kizikti_derekte/

МАЗМҰНЫ

1. ТӘУЕЛСІЗДІК, ҰЛТТЫҚ ТАНЫМ, ҰЛТТЫҚ КОД, 1

<i>Сағындықұлы Б., Құнанбай А.</i> Тіл тарихының архетиптік құрылымын реконструкциялау бағыттары мен сөз төркінін ашудағы әдіс-тәсілдер -----	3
<i>Манкеева Ж.</i> Ұлы Дала құндылығының тілдік бейнесі -----	9
<i>Әбжанов Х.</i> Ұлттық тарих және ана тілі: ықпалдастығы мен коды -----	11
<i>Ісімақова А.</i> Түркология мен қазақ тілтану ғылымының реформаторы: қазіргі дискурс -----	16
<i>Смағұлова Г.</i> Тәуелсіз Қазақстан кеңістігіндегі мемлекеттік тіл-----	21
<i>Салқынбай А.</i> Ұлттық кодтағы таным мен тағылым-----	27
<i>Тымболова А.</i> Ұлы дала құндылықтарындағы тіл мен діл -----	32
<i>Әбділәшімұлы Д.</i> Ақбалық ханым туралы жазылған Ғаббас сұлтанның хаты -----	37
<i>Әбдуәлиұлы Б.</i> Рухани жаңғыру және діни таным сабақтастығы -----	41
<i>Жұбай О.</i> Қазақ тіліндегі дыбыстар тіркесімі және кірме сөздерді игерудегі ұстанымдар -----	45
<i>Рамазанова Ш., Айсултанова Қ., Саякова Б.</i> Қазақ тіліне басымдық берілуі керек! -----	54
<i>Иманқұлова С.</i> Қазақ тілінің виртуалды кеңістігін құру идеясы -----	57
<i>Әлімтаева Л., Төлеу Ж.</i> Қазақ тіліндегі «сән» ұғымы -----	59
<i>Ерхожина Ш.</i> Қазақстандағы ғылым мен білім беру тоғысындағы идеялар-----	69
<i>Әлімтаева Л., Қадыржанова Ж.</i> Эксплицитті, имплицитті мәннің коммуникативті және прагматикалық сипаты -----	72
<i>Аширова А.</i> Мемлекеттік тіліміз – ұлтымыздың күретамыры -----	77
<i>Өтемісова Г.</i> Көнерген аталымдарды жаңғырту – қазақ терминқорын молайтудың бір көзі -----	81
<i>Аитова Н.</i> Тілдегі модельдер және қазақы/түркілік сөзтаным -----	85